

Det Trettende Capitel.

Kong Friderici IV. Histories vigtigste

Indhold.

Friderich IV. (*)

(*) (311) Dersom jeg ved denne Konges Levnet opholder mig lidet længere end ved de forriges, da skeer det, dels fordi de nyere Tidens Historie er os meest vedkommende, dels fordi ingen af vore egne hidindtil haver udgivet noget herom. Indtil en Amthors eller Hoyers udførlige Beskrivelse kommer for Lyset, kand dette lider Udkast være bædre end slet intet, og høyere giver man det ikke ud.

Opdragelse og udenlands Reyse.

Hans Fødsels-Dag som indfandt den 11 October i Aaret 1671 blev dobbelt merkværdig, ved en Fornyse af den Ældgamle Dannebrog-Orden, hvilken hans Her Fader Kong Christian, med Solennitet uddeelede til nitten velfortiente Mænd. I sin Opvext og ved en omhyggelig Opdragelse, viiste den unge Here sig vel lærvillig, dog alene i Henseende til Moderne Sprog. Temperamentet var Sangvinisk, Humeuren munter, og meest inclineret til legemlige Øvelser, i hvilke ogsaa opnaedes al ønskelig Fuldkommenhed. Ao 1692. antraade han, med sin Hofmæster, Geheime-Raad Hans Henrich Ablefeld, som nyeligen havde været Envoyé i Engeland, en kort Udenlands-Reise, paa halvandet Aars Tiid, for at besee det merkværdigste i Tydskland, Italien, Frankerig og Nederlandene. Ved sin Hiemkomst i følgende Aar, drog han med sin Hr. Fader, i den Campagne ved Ratzborgs Indtagelse, og ytrede tidligen sin Lyst til Helte-Giærninger. **Ægteskab.** To Aar derefter, nemlig 1695, som var hans Alders 24de (312) holdtes den 5 December paa Kiøbenhavns Slot, Hans Kongelige Høyheds Bryllups-Fest med Printzesse Louise, en værdig og særdeles gudelig sindet Datter, af Hertug Gustav Adolph til Meklenborg Gustrau og Magadalena Sibylla, Hertuginde til Holsteen Gottorp. (*)

(*) Med adskillige Kongelige Børn blev dette Ægteskab af Gud velsignet, skjønt ingen af dem naaede nogen mandig Alder, uden Hans Majestæts ældste Søn og Thronfølger Høysal. Kong Christian VI og Hendes Kongel. Høyhed Prindsesse Charlotta Amalia, som Herrens Godhed endnu længe ville holde i Live, til et utvivleligt Eksempel paa Troens Kraft i gode Gjerningers Øvelse.

Regiments Antrædelse. Den Fæderne Throne bestigede Kong Friderich ved sin Hr. Faders Død, den 25 Aug. Ao. 1699, og lod i sin paafølgende Regering af 30 Aar, kiendeligen see, at han ikke vanslægtede fra sine Høyloflige Forfædres Ædelmodighed, Menniske-Kiærlighed og andre Dyder. Person og Character. Ansigtet særdeles Øynene, distingverede sig ikke lidet fra det almindelige, og Minen var heel Majestætisk, dog ikke lidet fra det almindelige, og Minen var heel Majestætisk, dog blandet med en naturlig Venlighed. En god Deel mindre end hos hans Forfædre, var Legemets Væxt, saa og Constitutionen ikke den stærkeste, men paa Mod og Mandighed, Flid og Lyst til sin Giærning, Retsindighed i at dømme sit Folk, og Varsomhed i at bruge sin ubudne Magt, med idelig

Hensigt til den himmelske Over-Herre, var han endogsaa et Model for alle Herrer af sin Stand. Langsom til at tale, og langsom til Vrede, ja med sin Sagtmodighed satte han undertiden sine daglige Tienere, som selv have fortalt mig det, i stor Forundring. **Arbeydsomhed.** Da Forfarenhed, som hans bedste Læremæster, viiste hvor fornødent det var, at en Konge, saa vidt mueligt, saae til med (313) Øyne, antog han sig Justitz- og Finantz-Væsnet, saavel som andre Sager, i egen Person, saa alvorligen, at mange Timers Natte-Søvn bleve afbrudte, for at giennemlæse og udgiøre de Ting, hvilke fleere af hans Tienere tillige ikke havde overkommet, og dette opvakte Forsigtighed hos Embeds-Mændene i alle Stænder. Ja helle urettelig var hans Flid og Troeskab i den store Regenter-Pligt, at komme efter Sandhed, som allermest vil skiule sig for dem der mindst kunde undvære den item Pligt, efter Guds Eksempel, at bøye sit Øre til de Elendiges Raab. Som en særdeles Prøve herpaa tiener den høypriselige Anstalt, hvilken ved et Kongelig Patent af 24 Febr. 1725, blev kundgiort og virkelig fuldbyrdet, nemlig at enhver Undersaat uden Persons Forskiel, særdeles de som enten beklagede sig over Undertrykkelse, Rettens Fortegnelse og Modstand af dem, hvis Embede udkrævede anden Adfærd, eller ogsaa, de som vidste noget nyttigt Forslag at giøre, til almindelig Velfærd, Lovenes nøyere Efterlevelse, Misbrugs og Underslæbs Afskaffelse ec., naar de underskrev Memorialen med egen Haand, kunde de ogsaa med egen Haand overgive den til Kongen Selv, og nye den Naade, at see hans Ansigt, samt med gandske faa Ord, sige deres Erende, og det hver Onsdag, fra Klokken 10 til 11 eller umiddelbar førend Kongen gik i Kirke, da Hans Majestæt lod sig finde ved et Bord, paa hvilket stod et lidet Skrin. **Sandheds Kiærlighed.** Der i lagdes de samtlige Memorialer. Naar Timen var til Ende, blev det tillukte Skrin indbaaret i Hans Majestæts Cabinet, Nøglen giemmet i hans egen Lomme, og Papirerne, i de der til udsatte Aften-Timer, med egne Øyne efterseete, samt naar de fandtes betydelige, tage i nøyere Overveelse. Sandelig en mine, som i dennes Herres moralske Billede, synes at glimre af ret Kongelige Hovet-Dyder, nemlig (314) Naade, Retfærdighed, Sandheds Kiærlighed og største Omhue for dem, som mindst kunde Hielpe sig selv. Imidlertid var mange Aars kostbare Forfaring, meere end speculative Videnskaber, det det som gjorde denne Here til en af hans Tids allerviseste og omhyggeligste Konger. Ved Regeringens Tiltrædelse, savnedes de ældre Raadgivere, og i Raadet havde han hidindtil selv ikke haft Deel.

Gammel Trette med det Gottorpske Huus. Den stridighed med det Fyrstelige Gottorsike Huus, om Ret til at bygge Fæstninger midt i et Land, omgivet med Kongens Lande, altsaa det vigtige Spørgsmaal, de Statu in Statu, var, som tilforn korteligen er meldet, ikke grundig afgiort. Hertugen krævede det som Dannemarks Sikkerhed ikke tillod, nemlig Jus Armandi. Han ville ikke bindes ved det Løfte, som formedelst Arresten i Rendsborg var aftvunget, nemlig Afkald paa Souverainitæten. De Danske sagde: Dens Tilstaaelse var først Kong Friderico III aftvungen i den Kiøbenhavnske Fred, da han ligeledes syntes arresteret i sin beleyrede Residentz, følgelig, de aftvungne Løfter paa begge Sider, lige gyldige. Denne Stats-Sygdoms grundige Cuur, ved Sønder-Jyllands, som unegtelig et Dansk Lands Reduction til Kronen, var nu vel Kong Friderico IV forbeholden, men noget tidlig og i de urette Omstændigheder, ville man strax sette et Forsøg derpaa, hvilket ikke faldt ud efter Ønske.

Giver Anledning til en farlig Krig. I foraaret 1700 drog den unge Konge med 20000 Mand til det Slesvigske, lod Skandserne ved Husum, Fridrichstadt, Hollingstedt og Svabsted indtage, og den stærkere Fæstning Tønningen beleyre. Der bragte strax Sverrig, Holland, Hanover og Celle i Harnisk. De sendte til Hertugens Undsetning, ogsaa 20000 Mand. Deraf saaes, at den rette Tempo

ikke var taget, da alle Naboer sadde i Roelighed (315) Dog blev det ikke heller herved. Den 20 Julii indfandt sig paa Kiøbenhavns Rhede, en foreenet Flode af Engelske, Hollandske og Svenske Skibe, som den 21, 17 og 30te i samme Maanet, begyndte at bombardere denne Hovet-Stad, skiønt uden nogen skadelig Virkning, være sig at det ey endnu var deres fulde Alvor, eller og at de ikke kunde komme nær nok, formedelst nogle med Canoner beplantede Pramme, som vist nok holdt dem tilbage, ja ved stærk Ild, tvang nogle Svenske Skibe til at kappe deres Anker-Tov, for at undgaae.

Svenskes Indfald i Siælland. Den 4 de Aug. Saae det noget farligere ud, da den unge Helt Kong Carl XII, som siden levede og døde i Krigens Lue, saasom sit Element, aabnede her sit allerførste Feldtog, og selv anførte 8000 Mand, hvilke under tilstrækkelig Beskiærmelse af deres Krigs-Skibe, gjorde Landgang ved Humlebek, 3 Mile Norden for Kiøbenhavn, og strax efter, bleve forøgede indtil 14000. Den Modstand de fandt af nogle hundrede Bønder og Dragoner, var saa got som slet intet. Kongen var med sin Armee i Holsteen, og Kiøbenhavn eller Helsingør torde man ey blotte for sin Garnison. Nogle Canoner paa den endnu kiendelige Skandse ved Humlebek, bleve fra Skibene af, snart dæmpede. Oberst-Lieutenant Legel søgte paa Strand-Bredden, med et par Esqvadroner, at hindre Land-Gangen: Men det var meere for Anstændighedens end Nyttens Skyld, da at sette sig til Værge. **Travendalske Fred.** Virkningen blev Fred. Kong Carl marscherede mod Kiøbenhavn, men vendte om, da ham ved Rungsted mødte den Tidende, at de allierete Magters og Kongens Sendebud, allerede den 18. Aug. Paa Travendahl, havde afgjort Sagen saaledes: Alting skulle blive ved det forige. (316)

Landmilitiens Oprettelse. Imidlertid vare disse første Lære-Penge ikke gandske forgieves udgivne. Kong Friderich saae, at til Land-Værn, saavelsom andet Brug, behøvedes en ordentlig indrettet og vel øvet Land-Militz, som hidindtil fattedes baade her og i andre Europæiske Riger. **Landmilitiens Oprettelse.** Paa dens Oprettelse var han strax betænkt, og siden bleve de fleeste andre magter hans Efterfølgere deri. An. 1701 den 22 Febr. Var man færdig dermed, da 18000 af de dertil beqvemmeste Bonde-Karle, i alle Danske Provintzer, bleve inddelte i Compagnier og Regimenter, samt med Mondering, Gevær og Officerer forsynte. Til deres Opmuntring blev ogsaa derhos den forige, saa kaldte Vornede-Ret afskaffet i de Provintzer, hvor den af Arilds-Tid havde haft Sted, nemlig i Siælland, Laaland, Falster og Møen, skiønt baade der, og i de øvrige Provintzer, Bonde-Karlen, ikke Qvinde-Kønnet, blev bunden ved sin Føde-Stavn, indtil han ved Indrullering i visse Aar, havde tient sig frie. Danske Hielpe-Tropper udenlands. Saa har og denne Sag, i følgende Tider, haft sine Forandringer, som ikke høre herhid. Af hværvede Tropper til Hest og Fods, overlod hans Majestæt, næste Aar, 6000 Mand, i Kæyserlig Tieneste, hvilke An. 1702 under General-Feldmarschal Gyldenløvs Commando, marscherede til Italien, og i Slaget ved Luzara indlagde sig stor Ære, samt siden gjorde Tieneste i Ungarn, under General-Lieutenant Harboes Anførelse. De 7000 Danske, som fra Irland og Engelland vare overførte til Nederlandene, og tagne i Hollandsk Sold, samt forøgede indtil 10000 Mand, bleve ved Hertugen af Vyrtenberg An. 1704, i det store Feldt-Slag ved Hochstedt, saaledes anførte, at hvær Mand tilskrev dem den anseeligste Deel af en Seyer, som det tydske Riges Frihed syntes at komme an paa, og derfor ved en Medailles Inscription blev (317) kaldet Maxima, fed multo Danorum sangvine parta. Ikke mindre signaliserede sig disse Hielpe-Tropper i næste Aar 1705, ved at forcere den brabantiske Linie, og fornemmeligen An. 1706, i slaget ved Kamelie, hvor General Johan Ranzow, med det Danske Rytterie, afslog og ruinerede de Kongelig franske Huus-Tropper eller Liv-Garder, som holdte sig for uovervindelige.

Reyse til Kongeriget Norge. Hiemme var Kong Friderich imidlertid betænkt paa almindelig Velfærds Befordring, i Borgelige og Kirkelige Ting. Udenlandske Fabricantere og Manufacturister bleve, ved anseelige Friheders Tilbud, inviterede, samt Nationens neutrale Skippere opmuntrede til at søge deres Fordeel af den da værende Spanske Successions-Krig. Til Norge gjorde Kongen i Foraaret 1704, en Reise og blev allevegne anseet efter Sandhed, som Landets milde og omhyggelige Fader. Ved sin hjemkomst saae han Fridrichshavns Citadel-Kirke, ligesom i næste Aar den nye Garnisons, eller Herre Zebaoths Kirke indviet. **Ostindisk Mission.** Samme Tid, nemlig i November 1705 afsendtes til Trankebar i Ostindien de første Missionaier til Hedningens Omvendelse, navnlig Bartholm Ziegenbalg og Henrich Plutshov. Tillige var man, som billigt, betænkt paa tienlig Midler til at rense og forbedre Lære-Standen hiemme hos sig selv. Saadant Øyemerk havde den meget Christlige Forordning af 1 Aug. 1707 om Lærernes nøyere Prøvelse og Udvælgelse ec. Skade var det, at de da anordnede Seminaria Candidatorum ikke komne i Stand.

Aaret derpaa, nemlig 1708 i November, blev uformodentlig foretaget en Reise til Italien, da Hans Majestæt i Venedig ankom den (318) 29 December og med allerstørste Æres Beviisninger af Senatet blev modtagen, hvilket ikke mindre skeede af Stor-Hertugen i Florentz.

Reyse til Italien. Paven, Clemens XI lod ham ved sin Nepote Hanibal Albani indbyde til et Besøg i Rom, hvor allerede giordes store Anstalter til Modtagelsen. Men da Hans Majestæts Reise-Prest Mag. Iver Brink, ved Breve blev advaret, om et gandske ugrundet Rygte, Religionen angaaende, ville Hans Majestæt strax viise langt andet, og sendte derfor et Par af sine Cavallerer til Rom, for at lade sig betakke og undskylde, eftersom Tiden tillod ikke af gaae videre (*).

(*) Sal. Geheime-Raad v. Thienen, som selv var med i det Ærende, har sagt mig, at Pavens Giensvar bestod i den Theologiske Compliment: Det er vore Synder, som have forvoldt at Kongen ikke kom til os.

Kort efter begav man sig paa Hiemreisen, og ankom den 25de May til Dresden, hvor Kong Augustus, efter sin sædvanlige Magnificense, anvendte al Flid paa at divertere Kongen og i gandske Maanet, ikke ville slippe saa kiær en Giæst, men ved daglig afvexlende Paafund, lod holde saa mange og store Festivæter, at samme i en egen Bog ere beskrevne. Siden fulgtes begge Kongerne med hverandre til Berlin, hvor kongen af Prenszen beholdt dem hos sig i fiorten Dage, hvilke af disse tre Kronede Hoveder bleve anvendte paa visse Raadslag, om den kort efter paafulgte Alliance.

Krig med Sverrig. Dennes Hensigt ytrede sig et Fierding-Aar efter Kongens Hiemkomst, nemlig den 28 October, da Krigen mod Sverrig blev declareret ved et Manifæst, som indeholdt adskillige Besværinger af ulige Vigtighed. Den vigtigste var vel, at de Svenske, som hidindtil (319) selv vare frie for at betale Told i Øre-Sund, beviisligen havde solgt deres Passer til fremmede Nationers Skippere, og længe berøvet Kongen sin Rettighed, siden det ikke var vanskeligt, i Stokholm at faae saadanne Søm-*Passer*. Fleere og vigtigere Aarsager, lode sig let slutte, særdeles Dannemarks Fornærmelse ved den Travendalske og nogle Ældre Freds-Tractater, men saadant blev ikke uanført. Med den Russiske Czar Peter I og Kong August af Polen, saasom Kong Friderichs Sødskende-Barn (hvilken Kong Carl nyeligen havde stødt fra Thronen og sat Stanislaum der paa) var sluttet én De- og Offensiv Alliance, mod en Naboe, som syntes dem alle lige farlig. Om denne Krigs Fæye og Fornødenhed hørde man til Hove prædiktes baade pro og contra af visse Geistlige. Begge Parter bleve befalede at ikke blande sig i Stats-Sager. Den 12 November gik Landgangen paa Skaane uden Vanskelighed for sig, dog ikkun med 16000 Mand, meest Infanterie, som i næstfølgende Foraar

skulle forstærkes. Helsingborg og nogle andre smaa Fæstninger kaastede ikke meget at indtage, dog forefaldt ved Christianstad en Trefning, i hvilken de Svenske bleve drevne paa flugt og 500 tagne til Fange, samt Staden erobret den 23 Januarii. Da Foraaret nærmede sig, og tillige en uventet Svensk Armee af 23000 Mand, indfaldt ogsaa det Vanheld, at den Commanderende General Greve Reventlau, som i Italien havde gjort General Feldt-Tøymæsters Tieneste, og af Printz Eugenio, var Kongen sin Herre særdeles recommenderet, fik Feberen og maatte, to dage førend hans Nærværelse høyligst behøvedes, lade sig paa en Baad overbringe til Kiøbenhavn. Bedre var den Svenske Armee forsynet, da samme den 10 Martii anførdes af General Grev (320) Magnus Stenbuck, og ved Herre-Gaarden Pilskiøb, ey langt fra Helsingborg, uformodentlig, saavel som med langt større Mandskab, angreb de Danske. Over disse tilfaldt det den tapre og velforsøgte General Jørgen Ranzow, i Grev Reventlovs Fraværelse, at antage sig Commando, men han fik snart sit Bane-Saar og Armeen savnede saa got som al Anførelse. Nogle Regimenter, særdeles Liv-Garden gjorde paa egen Haand, langt meere end man kunde have ventet, bragte ogsaa midt i deres Consusion, den fiendtlige General Burenskiold oh flere Fangne til Kiøbenhavn. (*)

(*) Hr Nordberg som i Kong Carls Historie Tom II p 52 udførligen beskriver dette Slag, tilstaaer at de Danskes høyre Fløy først holt sig saa brav, at det slog de Svenskes venstre under General Butenskiold tilbage, og at Gustav Løvenhaupt med Reserven, var den, som satte Actionen atter i god Stand. Sammesteds roser han General Rantzovs Tapperhed i Høyeste Maade. Vist nok, var her Kiernen af den Danske Armee, men ikkun dens mindste Deel, som daglig ventede Forstærkelse. De Svenske vare 23000, altsaa 7000 stærkere.

Langt større Tab ved Helsingborg. Dog var de Svenskes Seyer fuldkommen, og slaget saa Decisiv, at man ved Bedekkelse af de Helsingborgske Skandser, knap fik Tid at overbringe til Helsingør, det Mandskab som ikke var omkommet eller taget til Fange, da man af begge Slags, savnede henved 5000, samt Felt-Artilleriet og andet meere. **Svenske Skibe jagede paa Grund.** Næste Sommer søgte General Admiral Gyldenløve med en usædvanlig stor Flode af 36 Rang Skibe, den Svenske, paa adskillige Steder, men som denne havde ikkun 21 Skibe, ville den ikke holde Fod, og da samme den 4 October blev angreben, ey langt fra Kiøbenhavn, satte den sine tvende største Skibe, af hvilke det eene kaldtes tre Kroner førende hundrede Stykker, paa Grund, og opbrændte dem begge under Dragør, hvorimod det Danske Skib Dannebrog, af sin egen Ild (321) blev antændt og under brave Commandeur Hvitfeldt, endda blev ved at forjage Fienden, indtil det med 800 Mand sprang i Luften.

Et dansk Skib springer i Luften af sin egen Ild. Aaret 1711 tilførde den Kongelige Residentz-Stad Kiøbenhavn en pestilentialsk Syge, som borttog mange tusende Indbyggere, og nødte den Kongelige Hofstat, at drage til Kolding-Huus, hvor den opholdt sig Aar og Dag. **Hiemsøgelse ved Pestilenz.** Eftersom Pesten først ytrede sig i Helsingør, meente nogle, at den ved Skippere var bragt fra Dantzic, som tillige med flere Polske Steder, nyeligen havde været hiemsøgt dermed. I Augusto gjorde General Feld-Marschal Baron Løvendal, med 7000 Nordmænd et Indfald i Bahuus-Lehn, dog ikkun paa kort Tiid, og uden anden Hensigt, end at holde Fienden hiemme, og derved befordre Kongens Anslag paa Vismar. **Vismar bloqveret.** Thi i samme Maanet mønstrede Kongen ved Hamborg sin Armee af 27000 Mand, lod 6000 deraf bloqvere Vismar og de øvrige marscherede til For-Pommern, hvor de indtog Damgarten og littede Veyen for de Sachsiske, saasom Allierte, at bemæstre sig Demin, Treptov og Anklam. Baade Stralsunds og Vismars foresatte Beleiring maatte opsettes, efterdi de til Artilleriets Overførelse gjorde Anstalter sloge Feil. Dette mærkede

Commendant Schutze i Vismar, og vovede den 5 de December et Udfald med 3000 Mand og 9 Canoner. **Seyer sammesteds.** General Leegaard, som Commanderede Bloqvaden, tog saaledes imod dem, at 500 bleve nedlagte, over 1900 Fangne, og de øvrige forfulgte indtil Porten. Dette anseelige Tab fortrød General Gouverneuren Grev Velling saa meget, at han strax satte Commandant Schutze af fra sit Embede. Endskiønt den Seyer, som kaastede de Danske ikkun 135 Mand, banede Vey til Stadens Erobring ved Garnisonens Svækkelse, maatte man dog afstaae fra sit (322) Forset, da Artilleriet eller egentlig dets Laveter bleve ude, og Vinteren indfandt sig med Strenghed.

Saa og til Søes under Pommern. Næste Sommer Anno 1712, indlagde den Danske Admiral Christ. Thoms. Sehested stor Ære under Rygen, paa de Pommerske Kyster, hvor han med saadanne Pramme, som tilforn ikke vare seete paa Øster-Søen, aabnede sig en Vey, hvilken den Svenske Admiral Henk holt utilgængelig, og derfor laae sikker, indtil han af Sehested blev canoneret og jaget til Stralsund. Efter dette Forsøg, brugte han atter samme Fartøy paa en anden Expedition, ved den Øster-Side af Oderflodens Aabning, og der trængte Fienden saaledes, at han maatte retirere sig til Lands. Czar Peter, som ikke lidet piqverede sig af sit Sømandskab, kom samme Tid med sin Flode under Rygen, og admirerede meget Sehesteds Snildhed og Mandom

Stade tvinges ved Bombardering. Kort efter saae man Virkningen, nemlig, at henved 100 Svenske Kofardie-Skibe, bleve imellem Tornebusken og Jasmund, deels opbragte deels jagede paa Stranden og opbrændte. Imidlertid havde denne Transport-Flode allerede fundet Leilighed til at losse sin fornemmeste Ladning, bestaaende i 13000 Svenske under General Steenbucks Anførelse. Kong Friderich var, med 16000 Mand, den 1 Aug. Gaaen over Elben og havde beleiret Stade, samt ladet denne Hovet-Fæstning i sin Overværelse saaledes Bombardere, at samme den 7 September blev tvungen til Overgivelse. Da Kongen der var færdig, fik han snart at høre, hvor stor Forstærkning den Svenske Armee i Pommeren havde saaet, besluttede derfor at gaae tilbage over Elben, saa snart som Stif-Bremen var taget i Besiddelse. Dette skeede, man forfriskede sig nogen Tid ved Hamborg, og marscherede mod Aarets Ende, ind i det Meklenborgske, for at opsøge General Steenbuck og i Samfund med (323) de Allierte, Russer og Sachser, gjøre Ende paa hans Magt i Pommeren.

Feldt-Slag ved Gadebusk. Nu, Steenbuck lod sig finde, førend nogen havde ventet ham. Af Besetningerne i Stralsund og Vismar, trekkede han sig til sin Armee, alt hvad som kunde mistes, men allermeest forlod han sig paa en Fordeel, som han vidste at være sine Modstandere endnu ubekjendt, eller i det mindste endnu ikke brugelig, nemlig det Paafund af saa gesvinde Skud, at én af hans Canoner, i samme Tid, gjorde Tieneste for tre eller 4 (*) Kongens Hovet-Quarteer var i Gadebusk, fire Mile fra Vismar. Der saae man i Morgenstunden den 20 December de Svenske i Anmarsch over en Mose, paa hvis smale Vey, nogle raadede at Canonere dem, andre, som syntes, derved vandtes ikke Ære nok, ville unde dem fast Fod, og atter andre raadede til at gjøre i en hast Ulve-Grave for den Danskes Armees Linie, indtil Russerne, som vare i Anmarsch, kunde komme, til at foreene sig (**). General Lieutenant Devitz, som førde det Danske Rytterie, ville strax slaae og meenede, at Feldmarschal Flemming, med sine 7000 Sachset ville gjøre det samme. Denne tænkte anderledes, og viede ikke efter Udfaldet, men marscherede strax tilbage, foruden at løsne noget Gevær. (***)

(*) Paafinderen af disse hastige Canon-Skud angives af de Svenske at have været deres Oberst-Lieutenant Cronstedt.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

(**) Dette Raad, som var General Scholtens, grundede sig, blandt andet, paa Fiendens Overmagt i Mandskab, endogsaa efter Hr. Nørdbergs Tilstaaelse, naar han i Kong Carl XII. Historie Tom II p. 261 setter Listen, saaledes: Svenske 19 Batailloner og 58 Esqvadroner. Danske 18 Batailloner og 46 Esqvadroner.

(***) Ikke alene ingen Hiælp, mens endogsaa stor hinder og Forvirelse reyse sig af Sachsernes Nærværelse, da de uventelig brøde Linien og gik Bort før Slaget begyndtes, saa det var uden Grund, at Svensken tilskrev sig en Seyer over Sachserne, formedelst Opskriften paa Medalje, med de Ord: Dani & Saxones, Deo ultone, a Stenbockio ad Gadebusch, sub Solstit. Brum: 1712 victi. Velbemeldte Hr. Nordberg forestiller loco cit. Denne Fegting som meget haard og roser, med en priselig Upartiskhed, de Danskes ikke mindre end sine Lands-Mænds Tapperhed. Hans egne Ord disse. Det Danske Infanteriet factde som deraf Folk. Nar begga Partierne komma til hopa med Werjorna, blef der ette Simande, som intet stor til at beskrifwa. Man såg røda och blå Rockar så blandada innam hwar andre, at når Swinska Cavalleriet bröt in, gik den ena hopen med den andre öswer Ænda. Ja, man saa Swenska och Danske Officerare, som under Trefningen gått i Enwigs Kamp, til des begge hade med Werjorna i Lifwet tillida stupat.

Steenbuck indlagde her, ligesom i (324) Skaane, stor Ære. De Danskes venstre Fløy blev strax bragt i Uorden, satte sig dog igjen og nedlagde et heelt Regiment Dalekarle, men det varede ikke længe, førend heele Linien var brudt og blandet meest ved Fiendens Canoner. Kong Friderich, som selv holt Valpladsen længere end de fleste andre, brugte mange Opmuntrings- og Overtalelses Ord, men alle omsider forgieves. **Ulykkeligt for de Danske.** Den Viborgske Land-Militz, commanderet af Major Meisner, var den, som troeligst adlyde sin Konge. Den formerede Bataillon Guarrée, blev staaende uryggelig paa Valpladsen, gav Ild af alle fire Kanter, og opofrede sig saaledes, at gandske faa bleve til overs. Hvor meget dette kaastede Fienden er ikke ret bekiendt, da han, som Mæster af Valpladsen, ikke kundgiorde sine Dødes Tal. Men af vore faldt vel over 2 – til 3000 og blandt dem særdeles en Høy fortient Mand, General Gregers Daae, den sidste af sin Ældgamle og berømmelige Stamme. At Hans Kongelige Majestæt den gang ikke selv faldt i Fiendens Haand, men ved (325) Omveye, og i den mørke Nat, undkom til Oldsløe i Holsteen, var vist nok Guds særdeles Forsyn at tilskrive. Altona afbrændt. Den Svenske Armee gik nu frem ad til Vismar, og afsatte der 500 Danske Fanger, dernæst over Traven til det Holsteenske, hvor landet blev say i Brandskat, og Staden Altona, den 7 Jan 1713 næsten gandske afbrændt, meest efter Overtalelse af Grev Velling, forrige Gouverneur i Stift-Bremen.

General Steenbuk søges af de Allierte og tager Tilflugt i Tønningen. Imidlertid samledes den adspredte Danske Armee, forenede sig med de Allierte Russer og Sachser, og satte efter Steenbuck, som over den tilfrosne Eider-Flod, gik af Ditmarsken ind i Eiderstadt, og besatte Fridrichstadt, hvor Russerne kort efter dreve ham ud med storme Haand. Siden søgte han sin Tilflugt under Canonerne af den Fyrstelig Gottorpske Fæstning Tønningen, i hvilken han den 14 Febr. Blev indtagen efter Hertug Carl Fridrichs skriftlige Ordre til Commandanten Wulf, dateret Carlsberg den 23 Julii 1712, og bekræftet ved Admiralitæts-Tractat, hvorfor hine Ordre til Commandanten holdtes hemmelig, saa blev og, i samme Maanet, af Grev Steenbuck sluttet en defensiv Tractat med det Fyrstelige Gottorpske Huus, hvilket alt af de forefundne Originaler siden ved Trykken er publiceret, og viser, hvad Grund og Føye det høyligen fornærmede Dannemark havde, ved denne givne Anledning, at udrage af sin Fod, den Torn, som længe havde siddet deri, og ofte opvakt de smerteligste Følelser. **Derover indtages de Fyrstelige Lande.** Følgen var da en

Sequestrationen af det Fiendtlige Gottorpske Huses Andeel. Czar Peter den store, som vidste, hvor mange Forsikringer den Fyrstelige Administrator havde givet om en fuldkommen Neutralitet, faldt paa haarde Anslag mod (326) denne Herres egen Person, og lod sig, ved Kong Friderichs Forbøn, knap formilde. (*)

(*) Siden Sønder-Jylland, under Navn af det Slesvigske Fyrstendom, blev forlehnet til adskillige appanagerte Printzer, haver det i mange hundrede Aar, fortient Navn af et Striids-Æble, ja af en aaben Blods-Kilde for Dannemark. Merkeligt er det, og tiener til Vidnesbyrd, om al menneskelig Viisdoms Ufuldkommenhed, at de samme fire Danske Regentere, som have begaaet denne vigtige Stats-Feil, vare just nogle af de priseligste Personer, som have besiddet den Danske Throne, nemlig Waldemarus Victoriosus, Magreta, Christianus I og Christianus III. Mod den sidstes Arfve-Skifte protesterede den myndige Statholder H. Rantzow og spaaede tydeligen om de ulykkelige Følger, som ved det da næsten allevegne indførte Jus Primogenituræ, kunde have været forekomne. Dog syntes disse Følger endnu taalelige, indtil Anno 1658 da den Roskildske-Fred tvang Kong Friderich III til at indrømme der Gottorpske Huus Souverainiteten i sin Andeel af bemeldte Land. Fra den Tiid af, følede Dannemark fuldkommeligen, at det bar Ild i sin Barm og husede den allerfarligste Fiende, som ideligen foreenede sig med Sverrig, og satte Dannemark i Knibe, særdeles ved at bygge Fæstninger inden dets Grendse. Naar saadant settes forud, da sluttes, at Kong Friderich IV maatte ansee det for den største Tieneste, at det Fyrstelige Gottorpske Huus, aabnede sine ved Tractater tilsagte Neutralitet, og følgelig viiste god Grund til de Danskes gamle Klagemaal over en utaalelig Fare. Dermed gav man Kongen selv Sværdet i Haanden, og underkastede sig alt hvad som blandt Menniskene paa alle Sider, bæres med Navn af Jure Belli. Udførligere Beretning læses her om o de Breitenauske og Amtorsske Staats-Skrifter, hvor alle det Gottorpske Huses Indvendinger finde deres Besværelse.

I Tønningen begyndte Tiden at falde Grev Steenbuck lang, og tillige Haabet om Undsætning langt borte. Byen var stærk bloqveret, Levnets-Midlerne gik med, og forsloge ikke til hans Armee, endskiønt den samme Dagligen bortsmeltede, følgelig saaes alt for sildig, (327) at hans Raad om at ravagere Synder- og Nørre-Jylland, samt derfra at lade sig overføre til Gottenborg, gik ikke an, om han end i Tide havde forsøgt det, thi 5000 Norske Soldater og en Snees Tusende armerte Jydske Bønder, ville have mødet ham for til, og af de Allierte faaet Hielp nok bag ved. 11000 Svenske fanges. Han maatte altsaa den 17 May bide i et surt Æble, marchere ud med sine overblevne 11000 Svenske Soldater, og nedlegge Kaarden for Kong Friderichs Fødder, da den Fyrstelige Commandant fik Frihed, at holde sig med sin egen Garnison, saa længe han kunde, hvilket varede indtil næstfølgende Vinter, da 800 Mand og 140 Canoner ligeledes bleve overgivne og Fæstningen sleifet, saa blev og det af Naturen befæstede Helgeland, noget tilforn, indtaget ved General Major Wilster. **Tønningen sleifes.** Imidlertid marcherede de Allierte til Pommern, og indttog adskillige Fæstninger, særdeles Stetin, som faldt i Russernes Hænder, og kort efter mod 400000 Rdlr. Blev afstaaet til Kongen af Preussen, der endelig ogsaa traade til de Alliertes Partie.

En Svensk Eaqvadre slagen af Gabel. Til Søes forefaldt i Aaret 1715 adskillige Trefninger, som meget lettede Operationerne paa det tørre. Den 24 April fandt Skoubynacht Gabel den Svenske Grev Vachtmæster med 6 Krigs-Skibe imellem Als og Femern, og da hans Esqvadre var 2 Skibe stærkere, slog han dem saa, at intet undgik, men af 3000 Mand, over 1800 toges til Fange og resten omkom, skiønt det ikke kaastede Gabel 100 Mand og et Par hundrede Blesserte. For at undsætte

Pommern, havde de Svenske samlet næsten all deres Søe-Magt i 21 Orlogs-Skibe, under Admiral Sparre, hvilken lod det, den 8de August, komme an paa et Søe-Slag under Rygen, ved Jasmund.

Den Svenske Flode slagen af Rabe. Den Danske Admiral Just Juel, hvis Flode var den anden voxen, blev midt i Slaget dræbt (328) af et Canonskud paa sit Skib Justitia, ligesom de Svenske mistede Liliw og Henk, samt meget Folk og maatte tage Flugten til Carlscrone, hvor de af Admiral Rabe, efter 7 Timers Modstand, bleve drevne, indtil Natten skildte dem ad. Sehested slaaer en Flottille under Rygen. De Danskes Tab var 611 Mand, men Vindingen en Seyer, som spildte Fiendens Anslag paa Rygen, og tillige gjorde Luft for Sehesteds Flotille, som understyttede de Alliertes Foretagende til Lands. Uden hans Hiælp, havde det været umueligt at gjøre Landgang paa Rygen, og ved dets Overgivelse, at vinde Stralsund. Den Svenske Flotille, bestaaende af 9 Skibe, gjorde hvad den kunde, for at holde Sehested ude af det smalle Dyb, imellem flakke Grunde; men efter at han den 24 September, havde udholdt baade Skibenes og Land-Batteriernes Ild, trængde han den 25 lykkeligen igiennem, og saa snart han kom ind, ruinerede i en Hast, alle Svenske Skibe, saa at intet undgik. Begge Kongerne ad Dannemark og Preussen, som stode paa Landet og saa til, vare glade ved at see deres Hensigt nu næsten opnaaet, thi til at overføre paa Land-Rygen 18000 Mand Danske, Preussiske og Sachsiske, samlede man i en Maanets Tiid, 500 af alle Slags smaa Skibe og Fartøyer. **Derved befordres de Alliertes Landgang.** Til Lands var Stralsund allerede indsluttet og et Forværk borttaget, men saa længe Rygen stod aaben, var det langt fra, at Kong Carl XII, som da i egen Person var ankommen fra Tyrkiet, ville vige den Tydske Bund. Landgangen skeede den 16 November 1715 ved Streszau. Næste Dags Morgen ankom Kong Carl med 4000 Mand, meest Rytterie. Han gav de Danske under General Devitzes Commando, den Ære, at gjøre sit Hovet-Anfald just paa dem, og det med en Furieus Heftighed. Med de Jydske og Fyenske Regimenter holdt ham, med Bajonetten paa Flinten, to (329) Gange tilbage og jagede, den tredje Gang, hans gandske Magt saaledes paa Flugt, at da Kongen selv mistede sin Hæst, saa og nogle hans bedste Generaler, særdeles Printzen af Hessen Darmsted, Daldorf og Vassewitz vare fældede ved hans Side, retirerede han sig endelig til Stralsund, efterladende i Fehr-Schantze, Resten under General Marschalls Commando, med ordre, ikke at overgive sig, men slaae indtil sidste Mand, thi hvem som undkom, ville han lade ophænge. Dog disse vare saa kloge at udvælge Fængslet i Steden for Gaillien, og overgave sig to Dage derefter, da paa deres Side savnedes Tusende hos de Danske ikke 100, blant hvilke var Oberst Moltke og Major Manteussel.

Kong Carl XII forlader Stralsund. Endelig saa Kong Carl, det var Høytid at følge sine Venners Raad. Den 21 December begav han sig, paa et lidet Fartøy, ved Natte-Tid, og i hart Veyr, fra Stralsund over Øster-Søen, til Ysted i Skaane. **Som overgives til de Danske.** Et par Dage derefter, overgav sig det længe beængstede og halv ruinerte Stralsund, til de Danske, dog saa, at Fangerne af Tydsk Nation, bleve deelte imellem de Allierte, men 1000 indfødte Svenske bleve overførte til deres Fæderne-Land. Vismar, som endnu var tilbage, blev indtil en beqvemmere Aarsens-Tid, bloqveret. Om Nye-Aars Tid, i 1716 begyndte en haard Frost, som holt ved i nogle Uger og allerede havde lagt Broe imellem Siælland og Skaane. I denne Provintz havde Kong Carl samlet al sin overblevne Magt, og gjorde Mine til at vove det samme, som hans Far-Fader Kong Carl Gustav 1658. Dog det indfaldende Tøe-Veyr gjorde Isen og det derpaa bygte Anslag til Vand, følgerigen maatte noget forsøges andensteds, nemlig i Kongeriget Norge. (330)

Kong Carl gjør Indfald i Norge. Der aabnedes Veyen den 9 Martii, med 600 Ryttere, som paa Høeland gik over Grendserne, og ved en Broe, fandt langt større Modstand end de havde ventet af

Posteringen, bestaaende i et Par hundrede Dragoner. Med disse drev Oberste Kruse Svensken to Gange tilbage, og saarede med egen Haand Arve-Prindsen af Hesen, ligesom General Poniatovski blev skudt i Halsen. Kong Carl kom i egen Person sin Svoger til Hielp, trængde endelig igiennem, tog Kruse fangen, og da denne fandtes meget hart saaret, var Kongen saa Ædelmodig, at lade ham ved sin egen Liv-Chirurgum, forbinde, besøgte ham ogsaa næste Dagen paa hans Seng i et Bonde-Huus, spørgende: Om Jyten havde flere saadanne brave Karle som han. Svaret var: Naar Eders Majestæt behager at rykke længere frem, skal de finde langt flere saa brave son. Jeg. **Finder god Modstand**. Dette viiste sig i Sandhed, thi da den commanderende General-Lieutenant Bartholt Lyzov havde besat sine nærmeste Fæstninger, og med 3000 Mand retrancheret sig ved Gillebek, for at afskiære Passen til Kongsbergs Sølv-Verk, samt ved Band siden at kunde forene sig med de fra Dannemark forventede Hielp-Tropper saa marcherede den Svenske Arme, uden Ophold, indtil Christiania, men efter Landets Leylighed, alt i maadelige Partier. Disse tabte under Veys idelig meget Folk, snart ved Skud fra Siderne, snart ved at forcere de Forhugninger, som Field-Bonden havde gjort i trange Veye, saasom paa Bak-Bior- og Gielder-Aasen, snart ved at fouragere og søge Forfriskning, hvor de holt sig sikre, men vidste ikke deraf, forend de saae sig omringede og overmandede. Allervoveligst var det, at de lode Friderichshald og Fridrichstad ligge bag Ryggen. Dem ville de og siden beleire, men saadant giordes umueligt derved, at den (331) af mange Mandoms Prøver bekiendte Commandeur Tordenskiold, ved en Action i Dynekilen, bemægtigede sig deres Artillerie og Ammunition, som strax skal meldes. Fra disse paa Ryggen liggende Fæstninger giordes nogle lykkelige Udfald, som opsnappede de fra Sverrig komne Breve og gjorde Correspondencen gandske usikker.

Svenske slagne paa Moss. Ved saadan Leylighed blev særdeles den 15 Martii, Oberst-Lieutenant Weinholz og Major Thesmar, tillige med nogle hundrede Mand og deres Chefs, paa Moss slagne og fangne af den Friderichstadske Garnison. Den 13 Martii naede Svensken Christiania, en aaben Bye med adskillige Forstæder; dog forsynet med det faste Citadelle Aggershuus, fra hvis dobbelte Mure, mange af Stadens Gader kunde nedskydes, og da disse ere anlagte i lige Linie, saa torde ingen Svensk vis sig i Tvær-Gaderne, thi saa snart man fra Fæstningen saae en blaae Kiortel, kom en Canon-Kugle rullende efter den, hvor over Staden stod i Fare for at blive afbrændt, hvilket dog ikke var Kongens Agt, ligesom han overalt lod holde god Krigs-Disciplin, og vel inddrive store Skatter (særdeles af Borgerskabet i Christiania, hvor nogle hensatte i hemmelig Forvaring hvad kostbart var, og begave sig selv til General Lyzovs Postering) men ellers behandlede Normanden indtil videre, saa mideligen, at man vel merkede Kongens Hensigt. End ogsaa nogle faa Snaphaner, som falt i hans Hænder, beskænkede han med Ducater og formande dem at blive hiemme herefter. For at tvinge Fæstningen, bleve Vand-Renderne afskaarne og Befæstningens 2000 Mand, begyndte at lide Vand-Mangel, undtagen paa Salt-Vand fra Fiorden, og det Snee eller iis-Vand, som kunde smælted.

Aggershus Fæstning indsluttes. Men strax derpaa opvældede en tilforn ubekiendt Kilde i Commandantens, General Kleinaus Hauge (332) paa Fæstningens underste Deel, kaldet Hovet-Tangen. Denne gav Vand nok, saa længe det behøvedes og forsvandt siden. **Guds Forsyn.** Dette er en Sandhed. Jeg har selv seet stedet og hørt denne saavelsom flere underlige Tildragelser, kort efter fortælle af mange troeværdige Vidner, endogsaa General Lyzaus egen Mund. Medens Kong Carl opholdt sig her, streifede hans udsendte Partier mange steds omkring, men hart ad allevegne til deres store Skade. **Svenske slagne paa Norderhoug.** Oberst Løven blev med sit heele Regiment

Ryttere, den 27 Martii overfalden paa Nordre Houg og ved Oberst Øtkens Dragoner-Regiment, i en hast indsluttet saaledes, at ikkuns hundrede undkomme, men Resten deels nedlagt, deels tagen til Fange. Præste-Konen modtog Officererne meget vel med Mad og Drikke, saa de lystede at blive Natten over. Imidlertid havde denne snilde Kone sendt Bud og Efterretning til Oberst Øtken, som stod ey langt derfra, og overfaldt dem samme Nat, da Præste-Gaarden blev en Slagtebænk. Dem 8 April bleve to Svenske Compagnier til Fods og et til Hest slagne af et Norsk Compagnie, samt nogle frivillige Borgere i Fridrichshald og Bønderne i Tistedalen, hvis anførere var en Degn, navnlig Ole Barcke. Han døde i denne fremmede Forretning som ikke var den første af det Slags. Og fleere Stæder. Paa Krohskougen ville Major Miroth med 400 Mand, trænge igiennem en forhuggen huul Vey, men blev af 100 Soldater og ligesaa mange Telle-Bønder fangen, tillige med et par hundrede Mand, samt 130 dræbte. I Harstue Skoven commanderte Oberste Schøler en Postering af Bønder fra Hedemarken, som gjorde Fienden stor Afbrek ved Nitsund og andensteds. Ved at indtage en Postering paa Gieller-Aasens trange steile Veye, spildte Fienden, mod Enden af Martio, meget Folk. Kongen commanderede der selv (333) og agtede ingen Vanskelighed eller Tab paa Mandskab, naar han ikkun kunde trænge igiennem. **Nyt Nedlag paa Moss.** Paa Mos leed Fienden ikke alene, som før er meldet, i Martio, men ogsaa den 23 April et stort Nedlag, særdeles da Oberst Falkenberg, med sine underhavende 800 Mand, sidste Gang havde oprettet Magazin der i Byen, og af Brigadier Budde med lige Mandskab, blev angreben, men lod Gaderne indslutte med Spanske Ryttere, og satte Soldater i Husene til at give Salve af Vindduer og Dørre. Falkenberg tillige med 450 Mand bleve paa Stædet, 350 Fangne og et got Magazin erobret.

Kort efter nemlig den 29 April, havde Kong Carl tabt alt Haab om at indtage Norge paa den Maade, da han dagligen fik slette Tidender fra sine Folk, havde ingen fast Fod, og ventede ey heller at blive Mæster af det til Lands bloqverte Aggershuus, saalænge som Sjøe-Siden var aaben. Hertil kom dette særdeles, at han et par Dage tilforn, hørde usædvanlig mange Skud fra bemeldte Fæstning, hvilket holdtes for et Signal, at de fra Dannemark forventede Hiælpe-Tropper nu vare ankomne, skiønt det skede i anden Hensigt, nemlig man skiød Victorie over den Tidende, som Admiral Gabel, Dagen tilforn havde bragt med sig, om Wismars Overgivelse, efter en langvarig Beleiring, i hvilken man af Nød maatte æde Hæste-Kiød og andet usædvanligt. **Wismars Overgivelse.** I Betragtning af saadan de Danskes formeente Ankomst, ved en længe ventet Transport, holdt Kong Carl det ikke raadeligt, at fortsætte denne allerede kostbare Campagne, og staae i Fare for at blive couperet. Han brød da op, gik tilbage og det med langt større Hastighed end han var indkommen, saa at Veien laae bestrøet med mange Døde Kroppe, baade Menniskers og Hæstes, hvis Aadsler opvakte en ulidelig Stank for de Reisende. **Kong Carl gaaer tilbage.** Imellem (334) Fridrichstad og Fridrichshald opholdt Kongen sig i May-Maanet paa Torpum, og satte General Delvig med noget Cavallerie ved Skeberg. De Norske fulgte efter og havde ved Svine-Sund, som et Færge-Stæd over Glommen, giort sig et Retrenchement.

Spaanevig Skandse indtages. Det ville Kongen angribe, hans Hest blev skudt, og i Faldet blev Kongens Fod vreden af Leed. Saa han i nogle Dage udstod Smærte og alting standsede, undtagen at den liden Skandse Spaanevig, blev indtagen og noget Mandskab fanget. Over Svine-Sund lod Kongen bygge en Broe, for at have Samfund med sit Land, og tænkte saa at indtage Grændse-Fæstningen Fridrichshald, hvilken til den Ende, med nogle tusend Mand under General Delvig, i May og Junii Maanet, blev indsluttet, dog af Begyndelsen ikkun langt fra. **Friderichshald indsluttes.** Fæstningen var imidlertid bleven forsynet bleven forsynet, og den der underliggende

Byes Borgerskab, udgiorde tillige med næstboende Tistedals Bønder. Et lidet Corps af Frivillige og paalidelige Folk. Disse Fuskere i Krigs-Konsten gjorde ligesom deres Landsmænd andenstæds, nogle saadanne Mæster-Stykker, som Kong Carl Matte rose, og det syntes, at han, som en Elsker af all Kiækhed, holt af dem derfor. Den 4de Julii gandske tidlig, tænkte Kongen at overrumple de tvende yderste Fæstninger Friderichsteen og Borger-Skandsen. Selv vaadede han med sit Mandskab over det Vand Skaanvigsfossen, lod Trommen ikke røre, og ventede at finde Garnisonen sovende. Men da han var nær nok, gav man fra Fæstningerne saa stærke Salver, at mange, baade Officerer og Gemeene, bleve liggende paa Stedet, og blandt dem særdeles General Schippenbach. (335)

Da dette ikke ville lykkes, gik Kongen med 3000 Mand paa en anden Side, i den aabne Bye, hvor Borgerskabet under Oberset-Lieutenant Steens Anførelse, først gjorde Modstand efter Muelighed, og dræbte Capitain Calnein med mange fleere, ligesom Kongen selv sagdes at have faaet et lider Saar. Disse Frievillige maatte endelig vige Overmagten, og begive sig op under Fæstningens Canoner, derfor tænkte Fienden at være sikke nok, i en forladt Bye, som Borgerne formodentlig ville have skaanet. Men det slog feyl, saavel fra Hovet-Fæstningen Fridrichshald, som fra en i Havnen liggende Pram, beplantet ned Canoner, blev ideligen skudt saa stærk, at de Svanske faldt, saa snart de lode sig see paa Gaderne, hvilket ogsaa vederfoer General Delvig, i det han gik ved Kongens Side, saa og andensteds en Deel høye Officerer, hvis Tab meget blev beklaget. **Kongen kommer i yderlig Fare.** Cammer-Raad Valcks Huus, hvor Kongen opholdt sig, blev kastet en Bombe, som med en løsreven Splind, lidet saarede hans Ansigt under Øyet. Ved Knallet falt hans Mejestæt og fleere i Afmagt omkuld, men Kongen var den første, som reyste sig, og gik ud paa Gaden. **Borgerne sætte selv Ild paa deres Stad.** Der gjorde han ofte noget, som kunde kaldes en fremmet Gierning, nemlig Anstalt til at dæmpe den Ildebrand, hvilken Indbyggerne selv med al magt søgte at optænde, og det saavel ved Skud fra Fæstningen, som ved hemmelig anlagt Ild, da Fienden ikke vissere kunde fordrives af Staden. Endelig lykkedes denne Ulykke, efter Borgernes eget Ønske. De tvende Brødre Kolbiørnsen, som ofte viiste sig, at være behiortede Patrioter, gjorde hemmelig Anstalt i deres Gaarde, til en heftig Ildebrand. Denne tog saa stærk overhaand, at heele Byen, inden faa Timer, stof i lyes Lue. Da maatte Svensken vige, men med stort Tab. thi for (336) at være i Byen sikker mod Overfald, havde han ladet Broens Planker afkaste. Disse udkrævede Tid at legge paa igien, men Tiden var knap. **Mange Svenske** nedlagte. Fra Fæstningen canorerede man paa de Flygtige af al Magt, og gjorde dertil, ved Oberst-Lieutenant Steen, et Udfald, som midt i den Consusion kom bag paa Svensken, og gjorde tillige saa stort Nedlag, at af 3000 komme ikkun 1000 derfra, helst mange, som ville undflye Ilden, falt i Vandet, og af de Norske selv omkomne tillige nogle, ved Skud fra Fæstningen, nemlig de som af Nidkiærhed trængde alt for nær ind paa den flygtige Fiende, og altsaa ikke kunde adskilles. I den heftige Ild af saa mange store Træ-Huuse, omkomme ogsaa tillige med Fienden, en Deel af Indbyggerne, deels syge, deels saadanne, som i de der brugelige hvælvede Kiældere, havde skiult sig og de Gods de haabede at redde. Men disse brandfrie Kiældre fandtes ikke røgfrie (*)

(*) Om denne Fridrichshalds forehaste Beleiring, Byens Brand og Borgernes ugemeene Troeskab og Tapperhed, haver Professor J. Schröder, som kort efter var Rector Scholæ paa Stedet, og nøye udspurde alting, paa Vers skrevet en egen udførlig Tractat in 4to., og der i optegnet mange Merkværdigheder, som ellers ere lidet bekiendte, men ikke heller kunne finde Rum i dette Udtog

. Af Røg og Qvalm bleve mange qualte og Skaden var visselig stor, men ansaaes endda af de troe og tapre Indbyggere, for en langt større Vinding, end ved Fiendens Ophold i deres Huuse, at see Fæstningen saa nær indskrænket og dens Indtagelse lettet.

De Svenske ventede efter en Transport med Ammunition. Spørger man, af hvad Aarsag Kong Carl ikke allerede havde foretaget Friderichshalds ordentlige Beleyring, og til hvad Ende han, uden nogen Forretning opholdt sig der, da svares: Han ventede hvær Dag og Time, ved en Transport (336) fra Strømstad, at saa alt det som fattedes til at udføre sit Anslag, nemlig allehaande Ammunition. Denne laae gandske færdig i Dynekilden ved Strømstad, og var fra Gothenborg udsendt med en Flotille, bestaaende af 7 store og 3 smaa Galleyer, fem armerte Skibe, én Pram, og 8 tilladte Kopfardie-Skibe. Denne vigtige Transport ruinerede den berømmelige Tordenskiold og tillige med den, de Svenskes gandske Campagne i det Aar; Thi den 7 Julii, som var 3 Dage efter Kongens Ankomst til Friderichshald, fandt han den liggende Seylfærdig i Dynekilden: Nu saae Tordenskiold vel, at Fienden var ham meer end dobbelt voxen i Skibe og Folk, thi hvad han havde, var Fregatten Hvide-Ørn, de 2 Pramme Hiælperen og Noæ Ark, samt 2 Galleyer. **Denne blev Underveys optagen af Tordenskiold.** Men denne Søe-Helt maalede sædvanligen sit Mod, og ikke sine Kræfter med Fiendens, rettede sig efter en Regel, som ellers haver mange Undtagelse nemlig:

Audaces fortuna juvat. (Fortune favoriserer den dristige)

Derfor greb ham Fienden frisk an, fandt stor Modstand, og sloges i 2 gandske Timer, førend han blev Mester. Da Svensken saa sig overvunden, og de tvende største Gallayer skudte i Siunk, ville han have opbrændt alle Ammunitions-Skibene, men det forbød Tordenskiold med sine Canoner, og bemægtigede sig alting fra fuldkommeligen, at intet undgik. **Fienden nødte til at forlade Norge.** Da saadant rygtedes til Fridrichshald, og var efter Seyer-Vinderens Navn, ligesom; et Torden-Slag hos dem, der længe havde ventet paa Transporten, saa blev Svensken glad ved at slippe de Norske Grendser, hvor nogle brave Officerer og mange tusende Gemeene, forgieves havde sat Livet til. Herr Nodberg maa, i sin Konges Historie, Tom. II. p. 577. (338) tilstaae; at saa længe de Danske vare Mæstere af Søe-Kysten, kunde man i Norge, hvor ey er nogen slet og viid Mark til stort Feldslag, have ruineret en Armee til Gange større og enda intet udrettet.

Czar Peter I. ankommer med sin Armee til Kiøbenh. Dernæst recuterede Kong Carl sin Armee, drog den til Skaane og besatte dermed den Provintzes Søe-Kyster, da han, efter et ikke ugrundet Rygte, og aabenbare Anstalter, nu maatte lave sig paa et Besøg af den til saadan Ende foreente Danske og Russiske Armee, hvilken udgiorde 72000 Mand. Den 17 Julii ankom til Kiøbenhavn hans Czariske Majestæt fra Meklenborg, med de første 8000 Russer, fordeelte paa 48 Galleyer, efter hvilke siden fulgte 38000, som alle camperede uden for Øster-Port, indtil gammel Vartoug. Den Russiske Monark logerede i Herr Edingers Huus, og blev modtagen med al optænkelig Høyagtelse, skjønt han var ikke meget for Ceremonie. Derfor giordes end meere af hans Gemahl Czarine Catharina, som side efter, kom til Lands, og den 23 Julii holt med Pragt, sit offentlige Indtog, da Kong Friderich selv reiste hende i Møde, en Miil uden for Staden. Imidlertid, gik Anslaget om en concerteret Landgang paa Skaane, snart over Stryr. **Men gaaer snart tilbage igien.** Aarsagerne ville man giette, men med Uvished. Nok at Russerne den 17 September fik Ordre at bryde op igien og gaae samme Vey tilbage, som efter Haanden skeede. Czaren selv besaae alle Merkværdigheder i Kiøbenhavn, og gik den 27 October derfra igiennem Fyen og Holsteen til Hamborg.

Tordenskiolds nye Expedition mod Gottenborg og Strømstad ville ikke lykkes. I næste Foraar Ao 1717 gik Tordenskiold med en halvsnees Galleyer og tvende Pramme, den 14 May, ind i Hafnen for Gottenborg med Forsætte at opbrænde den der liggende Svenske Esqvadre. (339) Dette Ansalg rygtedes i Tide, og der giordes saa gode Anstalter, at Expeditionens Hovet-Hensigt slog Feyl, dog ruinerede han en Deel mindre Skibe, samt Reberbanen og nogle Batterier, hvis Canoner han gav sig tid at fornagle, endskiønt det syntes, han knap kunde forsvare sig selv, da han allevegne fandt stor Modstand, og ved at passere nye og gamle Elfsborg Casteller, tabte tvende af sine Galleyer og en del Deel Mandskab, tillige med Commandeur Capitain Sivers. Kort efter, nemlig den 5 Julii, ville han med nogle Skibe og Galleyer bemestre sig Strømstad. Men det lykkedes ikke, thi General Hierta opkastede i en Hast 3 Batterier mod Vand-Kanten, og tog saavel imod ham, at han med nogle hundrede Mands Tab og 3 Blessyrer paa sig selv, maatte søge til Fridrichstad.

Rytter – Districters Indretning. Videre skeede i dette Aar intet af Vigtighed, Krigen angaaende, ude at Vismars berømte Fæstning, ved stort Arbeid blev sleifet, og til 12 Regimenter Rytterie, gjort Anslag paa 12 samlede Districter, nemlig 6 i Siælland, 1 i Falster, 1 i Laaland, 1 i Fyen og 3 i Jylland. En kostbar men nyttig Indretning, hvor i dog er skeet nogen Forandring. Ligesom den Lutherske Kirke i andre Lande, de 31 Octbr. Holt en Jubel- eller Taksigelses-Fest, til Erindring om den for 200 Aar, af Doctor Morten Luther i Vittenberg, lykkeligen gjorde Begyndelse med at hanthæve Evangelii ældgamle Lys, mod Pavedommets mange Formørkelser, saa ville Kong Friderich viise, at han, efter Konge-Loven, var en oprigtig Tilhængere af den Augsborgske Bekiendelse. Hans Majestæt anordnede derfor en Fest af 8 Dages Helligholdelse i sine Riger og Lande. Lod dertil indbyde mange Adelige, Grævelige og Fyrstelige Personer, hvilke paa bemeldte Dag, i en meget herlig Procession, (340) som jeg selv haver seet, fulgte det Kongelige Huus til vor Frue Kirke, at aflegge en offentlig Taksigelse, hvorpaa ved Universitætet og andensteds, de øvrige Dage fulgte flere Solennitæter, som i egne Skrifter, særdeles i D. Salom. Cypruani Hilariis Evangelicis, udførligen findes beskrevne.

Marschlandenes Oversvømmelse. Ligesom Ost-Friesland, Oldenborg, Stift-Bremen, og flere Marsklunde ved Vester-Søen, overgik en stor Vands-Vaade ved Digernes Giennembrydelse, saa traf samme ogsaa alle Danske Marsklunde i Holsteen og Slesvig, den 25 December eller første Jule-Dag, da Mennsker og Qvæg, i tusende Tal, druknede, Husene bortsvømmede og en Skade paa mange Tønder Gulds Værdie, rammene Kongens Undersaatter og Hans Mejestæt selv, som gjorde det bedste til at vinde det kostbare Marskland igien. Ja nogle Formuende have siden den Tid, med utrolig Omkostning, vundet meere Land tilbage, og med deres inddigning gaaet videre ud, end tilforn, om det ellers efter Haab og Ønske, maa bestaa i følgende Tider, ved den Almægtiges Beskiærmelse.

Kong Carls nye Indfald i Norge. Midt om Sommeren i Aaret 1718, begyndte Kong Carl XII. At gjøre Anstalt til et nyt forsøg paa Friderichshalds Beleyring. Til den Ende lod han med stor Besværing, og deels over Land, bringe nogle Galleyer til Svine-Sund. De Norske forsømmede ikke at komme ham her tilforn, og ruinerede med deres Skud, saavel denne Flotille, som de til dens Beskiærmelse opkastede Batterier, i Kongens Aasyn, da noget Mandskab, og ved hans Side en Officeer blev dræbt, ja efter Rygte han selv fik et hart Slag paa Armen, af et Stykke Steen, som den beskudte Klippe kastede fra sig. Men mod denne og flere smaa Forvarelser (341) af det snart forestaaende, var denne Helt saa ubevegelig som Klippen selv. Da det nu eller aldrig, skulle gielde Norge, ville han selv med 20000 Mand bryde ind Søndenfields, men Nordenfields lod han i

Augusto 10000 under General Adlerfels Commando, marschere mod Tronhiem, tagende deres Vey igiennem Verdalen, hvor en usedvanlig varm og tør Sommer havde gjort Broe over de ellers alt for bløde Kiær og Moser. **Steen- og Skognes-Skandser indtages Nordenfields.** Det bleve de snart Mæstre af Steen-Skanze 12 Mile fra Tronheim, og kort efter af Skognes-Skandse 5 Mile derfra. Paa begge Stæder fandt de i Magazinerne lidet til Forfriskning, som og vel behøvedes, efter en meget møysommelig Marsch over høye Field, dybe Dale, styrtende Elve, samt faa steile Veye paa Fieldkanten, at ikkuns Mand for Mand kunne marschere. Skønt de enda selv maatte slæbe baade deres Canoner og Magaziner af Sted. (*)

(*) Hr. Nordberg siger L. C. p. 669. at de i en fersk Søe, kaldet Alsen, fandt klart Vand og skøn Græs-Væxt, men begge Deelee, saa forgiftige, at nogle af deres Heste creperede deraf. Aarsagen til en saa fremmet naturlig Egenskab, skulle efter Indbyggernes Sigende, være noget, som i det mindste er mig og mande andre ubekiendt, hiemstilles altsaa til de meere kyndiges Omdømme, nemlig: naar Skyerne stryge paa Fieldtoppen i den Egn, skulle de efterlade sig noget selsomt (Lemma efter sig en Uhyra) hvilket Indvaanerne kalde Field-Mos, eller Lømlax: de ere af Væxt som en knyttet Næve, lodne som Marsviin og forgiftige. Deraf skeer, at naar efter sterk Regn eller tyk Luft, kommer et Storm-Væyr og styrter Vandet ned af Fieldene, da blive nestliggende Sumper, snar meere, snar mindre forgiftige. Saa vidt Hr. Nordberg.

Fienden slaaes ved Hunger, da Landet var blottet. Det lidde nu ud paa Høsten og Efteraaret. Mandskabet kom sielden i Huus eller Seng. Bønder-Gaardene fandtes forladte. Hvor kornet (342) endnu stod paa Marken, maatte Fienden selv høste og handle det, thi saadant havde General Budde i Tronhiem forbødet Bonden at gjøre, paa det Svensken ingen Forraad skulle finde. Saa var og alt ungt Mandskab draget til Fields eller paa Udørerne, efterladende sig alene gamle Mænd, Qvinder og Børn. Imidlertid hialp man sig nogenledes igiennem, undtagen 150 Mand, som paa Løvanger bleve overfaldne og slagne, samt Capitainen tagen til Fange. Saa og en anden Trop, som paa Klebbo blev af de Norske nedlagt, og deres Anfører Capitain Langstrøm ihielskudt. **Tronhiem i Stand til at tage mod Fienden.** Efter Tronhiems Indtagelse tragtede man med al Magt, men ved den langsomme Marsch havde General Budde vundet tid nok til at sætte dens Fæstning i fuld Stand, paa den eeneste tilgængelige Land-Side, da Søen og Elven indslutter de 3 Sider. Der laae Commandeur Vessel, med nogle armerte Skibe og de 2 Citadeller Munkholm og Christians-Steen, kunde med deres Skud bedække Byen. Saa gjorde Budde Udfald og mistede nogle, men nedlagde flere af Fienden. General Adlerfeld, eller som nogle kalde ham Armfeld, fik ved Expresser, en unaadig Hilsen fra sin Konge, skjønt han ikke fortiente den, thi ingen kunde forestille sig, hvad han udstod, med et udmattet, forhungret og af Snaphaner, samt smaae Partier, dagligen formindsket Mandskab. Men angribes ikke. General la Barre fandt paa Røraas en Deel got Kaaber, men derfor kunde intet faaes til kiøbs, og om end fra deres Hiem havde været noget at faae, ville Aarsens Tid ey tillade Overførelsen. Sidst i December opsnappede Svensken en Dansk Postillion, som skulle bringe Tidende om Kong Carls Død for Friderichshald. Det holdt han for en Fabel, eller og en Finte, optænkt til at bedrage ham. Men inden Aarets Ende, fik han Stadfæstelse (343) nok, og var siden betænkt paa at trekke sig over Fieldet tilbage.

Nogle tusende Svenske omkomme ynkeligen paa Tydalsfield. Dette skeede i Januar 1716, under Vei-Viisning af Bønderne i Tydals – Sogn, som det sidste paa den Kant, men da de naaede Høyden, indfaldt saa stor Tykning og Snee-Fog, at Folket gandske blev forvildet og adspredt, item tillige em saa haard og bidende Kuld, at de, som ikke druknede i Sneen, frøse stive som Træer, og fandtes om

Foraaret i den Positur, de havde staaet og gaaet⁵, nogle ogsaa paa Knæ med sammen foldede Hænder (*).

(*) O' at de som raade for Fred og Krig, i tide betænkte, at den Jammer som Krigen forud kand sees at ville medføre, er ikkuns den mindste Deel af det, som siden virkelig følger, tvært imod deres Meening og Ønske.

I Begyndelsen brændte de alt hvad brændeligt var, for at varme sig. Endogsaa det lidet Træ paa Skaftet af deres Bøsser, blev ey sparet, men da Vejen var 7 Mile, mange tilforn syge og udhungrede, og alle nu angrebne af en uovervindelig Fiende, saa slap, af en halv Snees Tusende, som siges at være indkomne i Norge, ikkun 500 tilbage med Livet, skiønt neppe nogen af disse med Livs-Helbred. (**)

(**) Ved A. Bussæus, i et Mss. Indeholdende Kong Friderich IV. Dag- Register, meldes om usedvanlig mange Rov-Dyr, formodentlig Ulfve, Vielfraase, eller Jerver, Gouper ec. Som, denne Vinter og Foraar, indfandt sig til at fortære den Mængde af Menniskers og Hestes døde Legemer, saa at Skytterne fik god Jagt ved den Leylighed.

Efter at jeg, for Sammenhengens Skyld, først haver givet kort Beretning om denne Norden fieldske Expedition, maa jeg atter vende mig til den Sønden-fieldske, hvor Kong Carl selv var Anfører for Hovet-Armeen, bestaaende i 20000 Mand, paa hvis Frembringelse, Udrustning og Underhold at bestreide, efter saa mange Aars Krig, alle Rigets (344) Kræfter indtil det yderste, vare anvendte.

De Danske og Norske posteres mod Grendserne Søndenfields. I November forefaldt paa Idefiorden, nogle smaa Actioner, som kaastede Folk paa begge Sider. Den Danske Arme, som største Deels stod paa Posteringer imellem Fridrichstadt of Fridrichshald, havde foruden Generalerne Lyzov og Grev Sponek, Hertug Philip Ernest af Glyksborg til Chef, men agerede alleene Forsvars Viis, ventede flere Tropper ved en Transport fra Dannemark. Saa blev og der Aar, den Norske Vinter meget længe ude, og bestod næsten alleene i Regn og Slud, som tillige med de dybe Veye, gjorde Ophold i Anslagenes Udførelse. **Fridrichshalds Beleiring.** Endelig giordes den 20 November, en Begyndelse med Beleiringen af Fridrichshald eller egentlig og allerførst, et lidet Udenværk kaldet Gylden-Løve. Samme blev indsluttet ved 800 Mand og i syv Dage besat fra 3 Batterier med 18 Canoner og 6 Mørsere, men forsvarede sig saa vel, at i Løb-Graverne omkomne 22 Mand og 1 Officer. Da man var kommen Muren paa 66 Alne nær, smat havde skudt Breche og ruineret Taarnet, saa det var jevnt med Murene, ville Kongen at man skulle sette Stormstier til, og tage den liden Fæstning med Kaarden i Haanden, som og skeede. **Udenværket Gylden-Løv indtages.** I egen Person gav Hans Majestæt sig paa en af Stigerne, hvor han var den næst øverste og havde ingen for sig, uden Oberst Bousqvæt. Den liden Besetning, maatte efter en Salve, retirere sig til det inderste Taarn og gjorde af dets Huller, endnu nogle Skud, men det varede ikke længe førend den saae sig nødet til at bede om Qvarter.

Hovetfæstningen angreben. Nu skulle det giøldse Hovet-Fæstningen selv, hvor man hvær Nat, arbejdede med nogle hundrede Mand i Løb-Gravene, men ikke uden stor Besværlighed og Folke-Spilde, deels fordi Jorden var en dyb, havende allevegne Steen i Grunden, deels ogsaa fordi Natten ey kunde (345) skiule Arbejderne, da Cammandanten Oberst Landsberg, ved at udhænge Beeg-Krandse fra de høye Mure, og derhos uafsladeligen at give Ild paa Arbejderne, med allerstørste Fliid søgte at ruinere deres Værk. Saavel som dem selv. Hen imod 500 Alne havde man den 29

November, allerede udstrakt sine Linier, og saavel Ingenieuren Migret som General-Adjutanten Sikkert, gave Haab om, at Fæstningen, efter 8 Dages Forløb, skulle være i deres hænder Dog et Tilfælde forvoldt, at det Løfte ikke opfyldtes. **Kongen gaaer selv i Løbegravene.** Den 29 November, som var første Advents Søndag, havde Hans Majestæt, efter fuldendte Guds-Tieneste, givet Ordre til visse Officerer, og derpaa om Aftenen forladt sit Hovet-Quarteer i Tistedalen. Man meente at han, ligesom nogle Gange tilforn havde taget Natteroe i en Hytte af Bretter, som var bygt ikke langt fra Trancheen, hvilket maaskee ogsaa var Forsættet, men da hans Iver i alt Foretagende, nok kiendes at have været lige saa urettelig, som ham Mod ubøiyeligt, ville han ende sin Dags-Gierning med at besøge Arbeyderne og see deres Fremgang i Løbe-Graven. Det skeede, og ved saadant Paasiun, lukkedes til allersidst hans Øyne. Klokken hen ved 9 Slet om Aftenen stod Kongen i Løbe-Graven saa dybt, at han paa Over-Kanten lagde sine Arme. Nogle Officerer vare i deres Forretning ikke langt derfra, og ønskede uden tvivl, at Kongen ikke havde været deelagtig i deres Fare, thi Commandanten lod særdeles den Nat, skyde saa heftig og uophørlig paa Arbeyderne, at Natten hos dem var næsten saa Lys dom Dagen selv. Da de nu saae Kongen helde Hovedet paa begge Armene, meentes først, at Hans Mejestæt maatte være falden i en Blund, thi hans sædvanlige Sove-Tid var Klokken 9, og Klokken 2 om Morgen en var han oppe i gien. Men da dem syntes, den Blund varede (346) usædvanlig længe, gik General-Adjutanten Sikkert hen, at see til. Udbæres død derfra. Nu det han saae, var ikke meere Kong Carl, men hans ringeste Deel, nemlig er blodigt Legeme. En Kugle var gaaet ind ad Kongens høyre Tinding og ud igien, lidet neden for den Venstre. For ikke giøre strax alt for stor Opsigt, indsvøbtes Liget i en Kappe, og blev under Navn af en Officeeres Liig, baaret til Hovet-Quarteret, men derfra, efter nogle Dages Forløb, til Uddeval. Næste Dagen saae Commandant Landsberg, men stor Forundring, Beleyrernes Arbeyd at ophøre, men blev dog ved, med sine Skud at ruinere det begyndte, indtil nogle Overløbere strax indfandt sig med en Tidende af det Slags, som endelig maatte røre alle Hierter, og sette dem i en særdeles Blanding af saadanne Gemyts-Bevægelser, som ellers ikke altid passe sig sammen, nemlig Sorrig, Glæde, Høiyagtelse, Ynksomhed, Forundring, ja først og sidst Forundring over Forsynets vise og hellige Veye, i at opholde just til den Tid og det Sted, men ikke længere, et Liv, som fra mange Aar af, ideligen havde braveret sin egen og mange tusende andres Død.

Russerne anfalde de Svenske Kyster. Med denne vigtige Tidende, vovede sig Tordenskiold strax, paa en Baad til Kiøbenhavn. Der sørgede Hoffet over en Fætters, men ikke over en Fiendes Død. Nu haabedes frem for tilforn, den længe forønskede Fred. Dog fandt samme af Begyndelsen Forhindring nok i begge Parters Paastand, om Fredens Vilkaar. Ved en langvarig Krig var Dannemarks vel temmelig svækket, men Sverrig saa godt som gandske udtømmet, særdeles siden Baron Gørtz fik Haand i Finantzerne. Hans Forslag til Freds-Handling med Czar Peter, ville ved den Alandske Congres ikke lykkes. De Russiske Galleyer satte i næste (347) Foraar 1719, Folk i Land paa adskillige Svenske Kyster, hvor man skiendte og brændte, ødelagde Biergværks-Brugene, og forøgede Landts Jammer til det Høiyeste, for at naae den Krones endelige Afkald paa de tabte Provintzer Ingermanland, Estland og Lifland. Dannemark søgte Fred med saadanne Vilkaar, som endelig paafulgte. Men disse ville i Begyndelsen ikke tilstaaes af Sverrigs Stænder, hvilke efter Kong Carls Død, havde sat hans Søster Ulrica Eleonora, den Hessiske Land-Græves Gemahl, paa Thronen, dog med en indskrænket Magt, og efter den da indførte nye Regerings-Form. Følgeligen fandt sig Kong Friderich nødet til Krigens Fortsettelse. I saadan Hensigt reyste Hans Majestæt den 22 Junii 1719 til Norge, i Følgeskab med sin Herr Søn Kron-Printz Christian.

Kong Fridrich gaaer til Norge. Ved Christiania sankedes saavel den Norske Armees, som en Deel Danske Regimenter. Disse vare i forrige Vinter bestemte til at forsvare Grendserne mod Svenskens Indfald. Nu brugtes de til at falde ind i Sverrig. Derhen fulgte Hans Majestæt selv med 15000 Mand, ligesom General Budde, med nogle Regimenter Nordenfieldske, faldt ind i Jemte-Land. Den 10 Julii kundgiordes ved et nyt Manifest, at Kong Friderich, formedelst Krigens Fortsettelse mod Sverrig, sigtede alene til at befordre den Fred, som begge ønskede sig. Fire Dage derefter blev holdet en almindelig Bede-Dag, og den 19 brød Armeen op og uden Hinder, gik ind i Bahus-Lehn, med strængeste Ordre, at skaane Landets indbyggere, saa vidt de ikke fandtes under Vaaben, for al Fiendelig Vold og Overlast. Deri Landet fandtes et Corps af 8000 Svenske, som ved Kongens Ankomst trekkede sig tilbage mod Uddeval. **Og med sin Armees til Bahus Lehn.** For at erkynde sig nøyere om disse, blev General (348) Greve Tramp udsendt med 1500 Mand, meest Rytterie.

Strømstads Verker demoleres. De toge Veyen over Qvistrumbroe og recognoscerede den Egn, men komme tilbage med den besked, at Fienden ikke meere lod sig see. Strømstads nye anlagte liden Befæstning og et par Sjø-Batterier, bleve saasom frivillig forladte, tagne i Besiddelse, men strax demolerte. Et Par Galleyer og 17 andre Skibe havde man, ved de Danskes Ankomst, selv sat Ild paa. I denne Bye, som ligger 3 Miile fra Fridrichshald, havde Kong Carl haft sin Vaaben-Plads, og sædvanligen beboet det Huus, hvor Kong Fridrich nu tog sit Logement. Til Byens Fattige lod Hans Majestæt uddele den liden Forraad, som endnu fandtes i Magazinet, særdeles af Korn-Vare og Salt, da hans egne Magaziner vare noksom forsynte, og de mange store Bager-Ovne gjorde god Tieneste.

Tordenskiold angriber Marstrand. Commandeur Tordenskiold foretog sig strax den 20 Julii, en Expedition, som nogle meente, ville kaaste alt for meget, nemlig den for næsten uovervindelige udraabte Fæstnings Marstrands Erobring. Samme var 42 Aar tilforn, indtagen af General Ulrich Fridrich Gyldenløve, men ved haard Beleyring og Bestormelse af 4000 Mand, som for en god Deel, satte Livet til derved. Nu havde Tordenskiold ikkun 400 Soldater, og nogle flere Matroser paa faae Skibe, og en Bombardere-Pram kaldet lange Maren. Et par hundrede Mand satte han strax paa det Eyland Roe-Øe, hvor Svensken havde et Sjø- Batterie og lidet Mandskab, som uden Modstand søgte bedre Sikkerhed, hvorfor han, paa Øens anden Side. Lod opkaste et nyt Batterie. Efter et par Dage fik han endnu én Bombarder-Galliot og 3 andre Pramme, samt deres Besætning til Hielp. Ved disse saavelsom ved (349) Roe-Øens Batterie, lod han baade Fæstningen og den nær liggende fiendelige Flotille heftig beskyde, samt med Haand-Granater, den Sidste ilde tilrede. Saa satte han og noget Mandskab i den aabne Bye Marstrand, hvor efter Svensken deels opbrændte, deels forlod sine Skibe, bestaaende i 1 Galeasse, 2 Galleyer, 1 Fregat, 1 armeret Fartøy og 4 andre Skibe. **En forvoven Gierning.** Saa snart Tordenskiold satte i Land, gav Fienden sin sidste Salve af Sjø-Batterierne ved Byen, og trekkede sig op i Fæstningen. Det i Byen forefundne Magazin med adskillig Ammunition, bemæstrede man sig den 24. Julii, og gjorde nu Anstalt til Citadellets Beskydelse, baade fra Land- og Vand-Siden, hvilket begyndtes næste Dag, og Natten igiennem vedvarede med saadan Virkning, at eet af Krudttaarnene sprang i Luften og gav Anledning til Oprør iblant Garnisonen. Denne bestod kun i 300 Mand, af hvilke de 200 vare Sachser, som paa nogen Maade tvang Commandanten Oberst Danckvart, ved Signal at begiere Stilstand og at komme til Accord. Her vovede Tordenskiold sig uden Fornødenhed, yderligere end i alt det forige, thi i Steden for at sende en Officerer til Commandanten, gik han selvanden op til den gode Danckvart, og gjorde ham, med sine Trusler, Helvede saa heedt, at han tog tilbage i sin Lomme den underskrevne Accord

om Overgivelse, ned Vilkaar: Garnisonen skulle ved sin Udvandring ikke fattes Musik. **Lykkes dog vel.** Saadant skeede næste Dagen den 26 Julii oh kaastede kort efter, Commandanten sit Hovet, som i Gothenborg med en Øxe blev afhugget.

Følger af Marstrands Indtagelse. I den Danske Leyr ved Strømstadt, opvakte denne Tidende stor Glæde, og da der, ved et Festin i Hovet-Quarteret, blev skudt Victoria, saae man Kong Friderich i saa god Humeur, at de der længst *kiendte* (350) ham, ikke erindrede sig at have seet ham gladere. Commandeur Tordenskiold avancerede til Vice-Admiral, da denne sidste Seyer vist nok var af største Vigtighed, i Henseende til Fredens Befordring. Sverrig, som tillige paa den anden Side blev ængste af Russerne, stod nu i stor Tryk og Klemme. Engelland og Frankerig kunde ikke see dets yderligere Ruin, og maatte altsaa gjøre sig dobbelt Umage for at overtale begge Parterne til Fred, fandt ogsaa ved deres Forestillelser, nogen meere Indgang end tilforn. Allermeest antog sig Kong Georg I. af Engelland den Sag, og lod sig merke, mod sin Ven Kong Friderich, det var ham ikke lige gyldigt, om de Danskes Vaaben gjorde videre Fremgang eller ikke. Her var det let at overtale Kongen til det, som han stedse havde ønsket. Øresunds Told, uden Nations Undtagelse, saa og det længe misbrugte Slesvigske Lehns-Reduction til Kronen, var Hovet-Sagen, og denne Krigs egentlige Anledning. Derom forsikrede Engelland ved sin Minister Milord Carteret, saa og siden Frankrig ved Mons. Campredon, følgelig tænktes nu først paa et halvt Aars Stilstand, til Tractaternes fuldbyrdelse.

Tordenskiolds nye Anslag. Imidlertid havde Tordenskiold, som ikke just omgikkes med Freds-Tanker, i Augusto foretaget sig, at ruinere Resten af de Svenskes Søe-Magt i Nord-Søen, nemlig den ved Gothenborg liggende Eaqvadre. Men Castellet Nye Elfsborg var ikke saa let overrumplet som Marstrand. Det blev ham i Canonering intet skyldig, ruinerede og det Batterie, som han paa en liden Øe, havde ladet opkaste og med Mandskab besætte. En Hielp af nogle tusende Mand, som skulle støde til ham, og han ikke havde oppebiet, blev ved Mod-Vind holdt tilbage. **Slog ham feyl første Gang.** Kajyten paa hans eget Skib blev sønderskudt, Prammen (351) lange Maren, Galleyen Printz Carl, og nogle mindre Skibe, bleve ham fratagne, og han maatte, med Tab af noget Mandskab, saavel som de paa bemeldte Øe plantede Canoner, søge Søen igien. **Anden Gang ikke.** Dette Skaar i sine Seyervindinger ville han udslibe, gik derfor den 8 October atter ind i Gothenborgs Hafn, og fuldførde sit Anslag med de Svenske Skibes Opbrændelse, saa nær som 5 Galleyer. Førend dette kunde skee, maatte han, ikke alleene udholde Ilden af Nye Elfsborg Canoner, men ogsaa ved Landgang bemæstre sig 2 Batterier, hvis 24 Canoner bleve tilnaglede, samt den Commanderende Officerer og hans Mandskab fangen. Siden satte han Ild paa de i Hafnen liggende Skibe, at hvilke nogle sprang i Luften, og den tilforn tabte Galley Printz Carl, førde han med sig tilbage.

Stilstand. Faa Dage derefter, nemlig den 30 October, var man med fredelig Forslag kommen saa vidt, at en Stilstand paa 6 Maaneder blev sluttet og i begge Riger kundgiort. Samme var ikke lang nok til at borttage alle de Vanskeligheder som mødte i Stokholm, maatte altsaa forlænges indtil de 3 Junii næstfølgende Aar 1720, da det Svenske Senat endelig beqvemede sig til de af den Danske Minister General Major Paul Løvenørn, ideligen urgerte Freds Vilkaar, hvis Hovet-Indhold var denne. Dannemark skulle give Sverrig tilbage alle de i Hænde havende indtagne Provintzer, Stæder og Fæstninger, dog Vismar med det Vilkaar, at samme herefter ikke maatte befæstes. Derimod skulle Sverige afstaae den hidindtil havde Told-Friede i Øre-Sund og Belt, betalende ligesom andre Nationer, saa og i Krigs-Omkostning, give 600000 Rixdaler. Item hvad Fyrstendømmet

Slesvig angik, da forpligtede sig Sverrigs Crone, udi følgende Tider, ikke (352) at befatte sig med dets Sager, men i akt Tilfælde, forholde sig neutral. Fremdeles blev, ved di tilstædeværende Franske og Engelske Ministre, paa deres Høye Principalers Vegne, givet Kongen af Dannemark en fuldkommen og uryggelig Guarantie over bemeldte Slesvigske Fyrstendoms halve Deel, som fordem var det Fyrstelig Gottorpske Huus tilhørende, altsaa blev tillige den fornærmelige Travendalske Freds-Tractat gandske ophævet og til intet giort. Til denne for begge Riger lyksalige og nu i 43 Aar, HERren være lovet, bestandig vedvarende Fred, bleve i Guld og Sølv, slagne tvende Skue-Penge, den første med Opskrift:

En Troe, Eet Blod, Et Navn
Blev Nordens Fred og Gavn

Den anden ligeledes med følgende Ord:

Dannemark Sundets Told bekom,
Med heele Slesvig Fyrstendom.

Taksigelses-Fest. Saa blev og den 14 November anordnet en Taksigelses Fest, for denne ønskelige Freds-Slutning, og i følgende Foraar, det Fyrstelig Huses Deel af Holsteen, **Det Slesvigske Fyrstendom reduceret til Kronen** - saasom det tydske Riges Lehn, efter 8 Aars Sequestration, tilbage givet, men samme Huses forrige Deel af Slesvig, eller Sønder-Jylland, Kronen paa nye indlemmet, og til dets Betegnelse, det Slesvigske Vaaben, nemlig 2 Løver udtagen af det Danske Vaabens mellemste Skildt, og forsat i Rigets store Vaaben, saasom paa sit rette Sted.

Dronning Loise dør. Paa denne Tid, nemlig den 15 Mart. 1721 behagede det Gud, ved Døden at forflytte Hendes Majestæt Høysalig Dronning Louise, som i nogle foregaaende Aar, havde været hiemsøgt med jevnlige Sygdommen, (353) og under denne, saavel som anden Gienvordighed, viis de alleropbyggeligste Prøver paa Christelig Taalmodighed. Hendes Alders-Aar var 55 og det høye Ægteskabs, 26. Alle de der satte Priis paa en uforfalsket Guds frygt, saasom dobbelt herlig naar den findes hos de Høye i Verden, kunde ikke andet, end være dobbelt følelige ved saa stort Tab. Et par Uger derefter, nemlig den 28 Mart lod Hans Kongelige Majestæt publicere sit gudelige Forsæt om en Stiftelse, hvilken i alle Tider og alle Lande, kand agtes ligesaa rar og stor, som for Efterkommerne gavnlige i Høyeste Grad, **Mange Skolers Stiftelse** - nemlig 240 Lands-Bye-Skolers Opbyggelse af Grund-Muur, med tillagte Skolemæstres aarlige Løn, alt i de nyeligen indrettede 12 Rytter-Districter, af hvilke et hvært fik 20 saadanne Skoler. Over Indgangen paa hvært Skole-Huus, læses følgende Ord, paa en indmuret Qvadersteens Tavle:

Fridericus IV.

Hanc Scholam, hujusqve adinstar, ducentas qvadrageinta, in circulis ad perpetuo alendas duodecim cohortis eqvestres, a me inflitutus, fundavi, An. MDCCXXI.

Halvtredsindstive Aar, Gud, har du mig opholdt
At Sygdom, Krig og Pest mig intet Ondt har voldt
Thi yder jeg min Tak, og breder ud sit Navn
Og byger Skoler op, de Fattige til Gavn
Gud, lad i dette Værk, din Naades Fylde kiende,
Lad denne min Fundatz bestaae til Verdens Ende,

Lad altid paa min Stoel, én findes af min Ætt,
Som mener dig, min Gud, og disse Skoler ret. (354)

Kongen træder i et nyt Ægteskab. Nu mødte i denne store Konges Levnet, en Forandring, som efter ulige Hensigt, med ulige Øyne blev anseet, og adskillig udtolket. En Skiebne som høye Herrer, ikke mindre end smaa Folk, ja vel frem for dem, ere underkaste. De som saae alene paa en vis Formalitet i Landets almindelige Lov, stødte sig noget derved, at Anna Sophia født Grevinde af Reventlow, men længe siden declareret Fyrstinde til Slesvig, nu blev Hans Kongelige Majestæts Ægte-Gemahl, ved ordentlig Vielse den 4 April, saa og siden den 30 May, ved Kongens egen høye Haand, æret med Kronens Paasettelse. Andre derimod, saa Sagen an fra en fordeelagtigere Side, meenende, at hos en Person, opløftet over de blot menneskelige, og alene bunden ved de guddommelige Love, burde det, som nu skeede, ansees for en Slags Erstattelse, og saa vidt mueligt, en priselig Godgiørelse ag det Foregaaende. Efter egen Forfaring kiendte Salamon den Vey, paa hvilken Kongerne snarest forderve sig, fordi de i større Frihed, finder større Fristelse end andre. At undtage Kong Friderich derfra, var at kalde Natten Dag. Men til Guds kraftige Naades Priis, til Næstens Opbyggelse, samt Kongens eget Ære-Minde, bør ogsaa, om Sinds-Forandring aflegges et saadant Vidnesbyrd, som jeg, tillige med mange andre Ting, haver hørt af de Personers Mund, hvis Troeværdighed jeg ikke haver Aarsag at tage i Tvivl- (*)

(*) Med denne sin anden Dronning havde Hans Kongl. Majestæt adskillige Børn af begge Kiøn, men ingen af dem naaede nogen fuldkommen Alder.

Cron-Printz Christians Giftermaal. Et fierding Aar derefter, begav sig Hans Kongelige Høyhed Cron-Printzen Christian, i sin Alders 23vende Aar, paa en Reyse til Sachsen, for at indhente sin Gemahl, Hendes Kongelige Høyhed Prinzesse (355) Sophia Magdalena, født Mark-Grevinde til Brandenburg- Culmbach. Vores nu værende Allernaadigste Enke-Dronning. Med Hende holt han den 7 August Bielager paa Slottet Pretschendorf, hos Hendes Majestæt, Dronning af Polen. Udi dette velsignede Ægteskab, haver man siden set en kiendelig Opfyldelse af de Ønske, som Kong Friderich gjorde over sin Hr. Søn og Thron-Følger, da de ved Bortreysen, toge Afsked; nemlig:

Abraham Isaacs og Jacobs Gud være med Eder, paa denne Reyse, han beskiere Eder en saadan Gemahl, at I ikke tør ved, at see Eder om efter andre.

Omhue for det almindelige Bedste. I alle følgende Aar, var Kong Friderich idelig betænkt paa Lovenes, Lærestandens, Kiøbmandskabets, Land- og Sø- Magtens Forbedring, eller at sette mange saadanne Ting i Værk og Drift, som man længe siden havde ønsket, men i den langvarige Krig, ikke fundet Leylighed til. Herom vidne mange i hans Regerings sidste 10 Aar, udgivne priselige Forordninger. **En Lands-Forræder straffet efter Fortieneste.** En hændelse af det Slags, som her til Lands, Gud skee Lof, er rar, tildrog sig i Aaret 1723 med Povel Juel, Amtmand over Lister og Mandals Lehn i Norge, en Mand af meere end almindelige Natur-Gaver, men ogsaa i den anledning, stolt og driftig nok, til at foretage sig de allerfarligste Anslag. Misfornøyet med Regieringen, saa vidt den ikke, i visse Embeds-Sager, ville følge hans Forestillelser, tænkte han paa Hevn, om den ens skulle sette hans Hals i Fare. Til den Ende begyndte han en hemmelig Underhandling med det Kæyserlig Russiske Ministerio, forestillende sig, jeg skal ey sige med hvad Grud og Føye, at hans Forræderske Anslag ville der blive begierligen antagne, helst man i de Aar, mærkede noget (356) meere end Koldsindighed imellem disse Hoffer, siden den Holsteenske Printz havde faaet en Kæyserlig Russisk Prindsesse til Ægte, og Garantien for Fyrstendømmet Slesvig udkrævede, at i

nogle Aar, en Engelsk Eaqvadre foreenede sig med den Danske, til at holde Fred i Øster-Søen. Imidlertid begyndte der at gaae Ord af P. Juels (*) mistænkelige Brev-Vexling, samt idelige Omgang med visse Fremmede. Post-Directeuren Etatz-Raad Erlund fik noget, men ikke nok at holde ved, og for at skaffe sig meere, anstillede han, efter Kongelig Ordre, en uformodet Randsagelse i den Skyldiges Papirer. Derefter blev han kiendt skyldig til et piinligt Forhør, og omsider at have begaaet crimen læsæ Majestaris, følgelig blev han, den 8 Martii halshuggen, parteret og lagt paa 4 Steyler.

(*) For at afværge en Mistydelse, som kunde tages af Navnet, erindres, at denne Mand ikke var af de Juellers Adelige Slægt, men af Borgerlig Herkomst og havde tilforn været Advocat i Bergen, saa og udgivet adskillige gode Skrifter, hvis Sammeligning med hans øvrige Forhold, synes nogenlunde at bestyrke Plauti Ord: Omne magnum igenium havet aliquid dementiae.

Som Alderen tiltog, begyndte Hans Majestæts Kræfter kiendeligen at svækkes og aftage. Endskiønt Leve-Maaden var meget ordentlig i alle andre henseender, kunde Kongen dog ikke overtales til at tage den fornødne Natte-Roe, saa utrettelig var hans Flid i at giennemlæse med egne Øyne, de Daglig indkomne Forestillelser. Lægerne, som her af befrygtede farlige Følger, overtalede derfor Hans Majestæt, at foretage en Sundheds Reyse til Badet i Achen. Saadant skeede i Foraaret 1724 med et lidet Følgeskab, og var ikke uden ønskelig Virkning for nogen Tid. (357)

Ueenighed med Staden Hamborg. Med Staden Hamborg forefaldt i Aaret 1726 en betydelig Stridighed, ved Anledning af den alt for ringe Priis, til hvilken man der ville modtage den Danske Mønt, endogsaa da den, efter Nedsettelse, befandtes 2 pro Cent bedre end Mønten af den Hamborgske Courant-Banke. Dette gav Anledning til, at al Handel og Kiøbmandskab med bemeldte Stad, blev den 10 December, alle Hans Majestæts Undersaatter forbuden. Saadant havde man paa den anden Side ikke tænkt at være mueligt, men befandt der snart til sin stor Skade og Nærings Afgang; thi fra den Tid af, saa sig alle Danske Kiøbmænd nødte til at besøge de Tydske Messer, samt Holland og Engelland, eller dog ved anden og fordeelagtigere Correspondentz, end den Hamborgske, at lade deres Udenlandske Vahre forskrive. **Assurance-Compagnie oprettet.** Tillige blev i Kiøbenhavn giort Begyndelse med at oprette et Assurance-Compagnie, som siden er forøget, og haver viist sin store Fordeel ved at holde Præmierne inden Landet. Saa tiende det og til Handlens Befordring, at de autoriserte Penge-Sedler, som i forrige Krigs-Tid, havde giort god Tieneste, nu efter Haanden, mod klingende Mønt, bleve indløste og opbrændte, saa at deres Brug og Gangbarhed efter den 12 October 1728 aldeles ophørde, og ingen kunde klage, at han derved var kommen til kort, skiønt mange forud befrygtede det.

Kiøbenhavnske store Ildebrand. Faa Dage derefter, nemlig den 20 October i bemeldte Aar, vederfoer Hans Majestæts Residentz-Stadt Kiøbenhavn det alt for bekiendte Vanheld af en usædvanlig stor Ildebrand, som varede næsten i tre Dage og Nætter, følgelig fortærede det gamle Kiøbenhavns største Deel, med mange Kirker, offentlige Bygninger og 61 Gader, hvor om andensteds gives nøyere Efterretning. Hvad her erindres er dette, (357) at Hans Majestæt, i egen Høye Person, lang Tid lod sig finde til Hest, i de af Ilden bespændt Gader, for at føye desto eftertrykkeligere Anstalter til Ildens Dæmpelse. Faderlig Omhue. Saa kiendtes og den Landsfaderlige Omhue strax efter, i at komme de nødlidende Indbyggere til Hielp, paa alle optænkelige Maader; Thi omhiertet og bekymret for alle elendiges Hielp, var denne Herre i en meget høy Grad, og da han ellers holt sin Cassa ved til Raade, saa at andre Oeconomi kunde lære af

ham, gik dog hans Sparsommelighed ikke ud paa at holde det tilbage, som Næstens Nød i adskillige Tilfælde udkrævede, særdeles i visse Kiøbstæders Afbrændelse og Marsklandenes Oversvømmelse, den Ostindiske og Grønlandske Missions, det kostbare Vaysenhuuses, de omtalte 240 Skolers og nogle Hospitalers Stiftelse. **God Oeconomie.** Hvor langt det var fra Hans Majestæts Sind, at misbruge sin Enevolds-Magt til nogens Undertrykkelse og Fornærmelse, kiendtes bedst deraf, at naar nogen civil Trette reyste sig over hans Jordegodsens Grendse eller anden Rettighed, ville han ingenlunde se sine Sager undtagne fra Høyeste-Rets Domme, hvilke og undertiden gik ham imod. **Retfærdighed.** Et par gange sagdes visse anseelige Folk at have udbedet sig deres slette Sagers Afgjørelse, ved en Cabinets Resolution, men bleve i Unaade afviiste med Erindring, at Gud var Overdommer.

Farligt Tilfæld. Omsider ytrede sig den tilforn erindrede slette Helbreds-Stand efter Haanden, jo meere og meere, forøgedes ogsaa kiendeligen i næste følgende Aar, ved en paa Giet-Huset forefalden skreksom Hændelse, da den til Canon-Støbning smeltede Metal, tog en uret Vey, og satte alle tilfælde værende i saa hastig Vending og Bevægelse, at Kongens Høye Person ikke nøye nok adsliltes, men kom i temmelig Tryk og Klemme. Fra den Tid af, mærkede Hans Majestæts daglige Tienere, paa én Side meere (359) Svaghed, og paa den anden Side, meere Omgang med Døds-Tanker og Sindets Afdragelse fra det timelige. **Helsot** Den 19 Julii Anno 1730 antraade Hans Majestæt, i Sælskab med Dronning Anna Sophia, en Reyse til Gottorp, og lod der til sig hente fra Berlin, den Kongelige Preusiske Lif-Medicum Doct Stahl, som meentes at være særdeles lykkelig i den Slags Svaghed, hvilken nu efterhaanden ytrede sig kiendeligere hos Kong Friderich, nemlig Vandsot. Denne vidtberømte Mand tilstod, at de Danske Læger allerede havde giort deres Pligt. Dog forsøgte han endnu noget meere, og da man deraf ikke fandt synderlig Forbedring, udbad han sig, at skaanes for en Kiøbenhavnske Reyse. **Sidste Leye i Odense.** Her af sluttede Kongen strax, at Doct Stahl holt Sygdommen for uhelbredelig, begav sig saa paa Hiemreisen, men kom ikke længere end til Odense, hvor man holt raadeligt, at oppebie én alle anden Omskiftelse. Imidlertid bleve de to Danske Hof-Præster Confessionarius Lintrup og M. Hersleb befalte, at indfinde sig i Odense, hvor de, som i tre Dage skiftedes til at opbygge og opmuntre denne døende Konge, af hans Ord og Omgang fandt sig selv ikke lidet opbugte, særdeles af Hans Majestæts Christelige Taalmodighed i Sygdommens smærterlige Anfald, og den fuldkomne Hengivenhed i Guds Villie, ligesom det Vers:

Hvad min Gud vil det skee altid ec, meget ofte hørdes igientaget. Paa den anden Side optoges ogsaa med al Sagtmodighed, det Formanings-Ord, som brugtes til, at befordre en grundig Selvprøvelse efter alle Guds Bud, allermest i henseende til en Konges store Pligter og høyeste Ansvar. Paa Hans Majestæts Fødsels-Dag den 11 October, som ogsaa blev hans sidste Dag, holt M. Hersleb, for Kongens Seng, den sidste Prædiken over Kong Salomons Ord, Prædik. (360) C. 7. v. 2 Dødens Dag er bedre end Fødsels-Dag. Derved fandt han sig saa vel opbygget, at samme Prædikens Indhold kort efter, endnu maatte igentages. Natten derpaa, lidet over Midnats Tid, skeede Opløsningen ved en Død af det Slags, som man pleyer at kalde sagte og salig. Kort tilforn havde Hans Majestæt taget Afsked med de Kongelige Børn og bedet dem gaae til Hvile, ligesom han ventede nogle Timers Søvn. Strax derpaa mærkede man, at Aandedrættet blev lidt tungere, og da man saa nøye til, var Kongen Død, just da han havde fuldendit sit Levents 59 Aar, og et Par Maanedet over det 30te, beklædtet sin Kongelige Throne med megen Naade og Ære, skiønt ikke uden mange haarde Hiemsøgelsers, fra den Allerhøyestes Haand. Paa det Kongelige Palais i Odense, blev Liget staaende indtil den 12 December og da bortført til sit Fæderne Gravsted i Roskild, hvor det den 16, med

sædvanlig Ceremonie, blev nedsat, i Overværelse af hans Hr. Søn og Thronfølger Kong Christian VI, hvis Christelige Levnet og høyprikelige Regiment overlades de følgende Tidens Skribentere at forestille med samme Upartiskhed, som jeg meener overalt at hav brugt, i dette korte og ufuldkomne Udtog

Ende paa den Første Bog.